

Bekeringsverhalen: aansluiten bij, betrokken zijn bij, en afscheid nemen van de nieuwe religieuze beweging *Uit de Bron van Christus*

Lammert Gosse Jansma*

Summary

In the debate on religious conversion it has been often stated that conversion stories are not factual accounts but interpretations in retrospect of the convert's biography, which he has rewritten after the way the (ideal) conversion is depicted in the doctrine of the group he has joined. Is the rewriting a continuous affair or does it stop when the conversion has been fashioned after the way the religious group prescribes? In the article we present data on the prophetic healing movement 'Uit de Bron van Christus' (From the Source of Christ) to give insight into how converts describe their conversion process and if reinterpretation does end after accepting the conversion model of the movement.

Inleiding

In het debat over bekering hebben twee problemen veel aandacht gekregen. Allereerst is naar voren gebracht dat de meeste bekeringsverhalen in retrospectief worden verteld. Dat wil zeggen dat het verhaal van de bekeerling wordt beïnvloed door wat hij op het moment van vertellen, dus achteraf, ervaart en als werkelijkheid ziet. Zijn verslag is een deel van zijn biografie en, zoals ieder mens, herschrijft hij die zolang hij leeft (Billette 1976; Snow & Machalek 1984; Staples & Mauss 1987). Verder is er op gewezen, en dat lijkt enigszins in tegenspraak met het voorgaande, dat bekeerlingen hun bekeringsgeschiedenissen aanpassen aan het model dat in de religieuze beweging waarvan zij lid zijn geworden, geldt als de (ideale) bekering. De *Getuigen van Jehova* bijvoorbeeld beschrijven hun bekering als een proces van inzicht verwerven, als een steeds verder ingeleid worden in de waarheid. Via het bestuderen van de Bijbel met behulp van materiaal hun door het *Wachttorengenootschap* ter hand gesteld,

---

* Lammert Gosse Jansma is godsdienstsocioloog en theoloog, hij was meer dan 20 jaar wetenschappelijk directeur van een onderzoeksinstituut en sinds de oprichting in 2006 lid van de redactie van *Religie & Samenleving* (e-postadres: f2hlgjansma@hetnet.nl).

raken zij er steeds meer van overtuigd dat de door de Getuigen gegeven uitleg correct is (Beckford 1978). In andere bewegingen wordt niet uitgegaan van een geleidelijke bekering, maar wordt juist de nadruk gelegd op een plotse-linge, mystieke vorm van verlichting ‘toen alles ineens duidelijk werd en op zijn plaats viel’. In die gevallen zal in het verslag van mensen die zich hebben aangesloten bij dergelijke bewegingen dan ook juist dat specifieke, allesbepalende moment worden benadrukt (Rambo 1993; Jansma 1989; Wohlrab a.o. 1998; Jansma 2010).

Deze twee aspecten vormen een theoretisch en methodologisch signaal voor de onderzoeker om hem er op te wijzen dat bekeringsgeschiedenissen moeten worden gezien als een subjectieve reconstructie van (een deel van) de biografie van de bekeerling, die bovendien sterk wordt beïnvloed door de cultuur van de beweging waarvan hij lid is geworden. Hoe ver echter gaat die aanpassing? Snow en Machalek stellen dat bekeerlingen niet alleen maar de officiële versie van de religieuze groep waarbij zij zich hebben aangesloten napraten (Snow & Machalek 1984; zie ook Zinnbauer & Pargament 1998, Bruce 2006, Warburg 2008). Staples & Mauss (1987) hebben het vermoeden uitgesproken dat biografische reconstructie vaker voorkomt bij nieuwe bekeerlingen, maar hun onderzoeksmateriaal ondersteunde die conclusie maar in beperkte mate. Volgens mij is het aannemelijk te veronderstellen dat, wanneer een nieuw lid na verloop van tijd zijn bekeringsverhaal heeft herschreven naar het model van de religieuze beweging, hij dat niet direct nog eens, althans niet heel grondig, zal herzien. Zijn verhaal is nu immers in overeenstemming met ‘wat een bekering moet zijn’ en daarom zal hij weinig aanleiding zien om dat substantieel te veranderen.

Om meer inzicht te geven in dit probleem, zal ik materiaal uit mijn onderzoek naar de profetische beweging *Uit de Bron van Christus* presenteren. Met behulp van bekeringsverhalen zoals ze verteld zijn door leden van deze beweging zal ik de volgende vragen beantwoorden:

- Hoe beschrijven bekeerlingen (respondenten) hun aansluiten bij de beweging en welke stappen zijn in dit bekeringsproces te onderscheiden?
- Hoe interpreteren zij terugkijkend hun bekering? Zien zij (delen van) de bekeringsgeschiedenis als voltooid?

Voordat deze vragen worden beantwoord, zal ik, in kort bestek, de geschiedenis, de organisatie en de leer van de beweging weergeven. Voor gedetailleerde informatie over deze beweging en ook over de wijze waarop het onderzoek

(interviews, langdurige participerende observatie) werd uitgevoerd, verwijst ik naar eerdere publicaties (Jansma 2006; 2010; 2012).¹

Geschiedenis, organisatie en leer

De religieuze beweging *Uit de Bron van Christus* is begin jaren tachtig van de vorige eeuw in Noord-Nederland ontstaan en heeft sinds 1987 haar centrum in Oudehorne, Friesland. Zij wordt geleid door een profetes, Sonja de Vries, die gelooft dat zij in opdracht van engelen de mensheid terug moet voeren naar het zuivere christendom zoals dat bestond in de tijd van de eerste Christengemeenten. Door haar, zo vermelden verschillende brochures van de beweging, spreken engelen (vooral de engel Roravyanus, vandaar hierna: S/R), die via haar ook gezangen tot stand brengen.² Ook haar man, Marcus, – geïnspireerd door de engel Yoravyanus, vandaar hierna M/Y – werd door de engelen als instrument bij het genezingswerk ingezet.³ Om de profetes in haar werk bij te staan, werd een Stichting (4 juli 1986) opgericht, die ook de naam ‘Uit de Bron van Christus’ draagt en die sindsdien verantwoordelijk is voor de dagelijkse organisatie. De beweging verzorgt elk jaar open avonden in de provincie Friesland om mensen in de gelegenheid te stellen kennis te nemen van de boodschap der engelen.

Een belangrijk element in de leer van de beweging is reïncarnatie. Dat aspect, zo hebben de engelen via de profetes verkondigd, was een essentieel leerstuk van het oorspronkelijke christendom, maar werd in later eeuwen door de kerken veronachtzaamd. Mensen zijn door God in Zijn schepping verstrooid als vonkjes. Deze goddelijke vonken moeten weer terug naar God, naar het Licht met hoofdletter. De aarde is in dit proces een leerschool voor de menselijke ziel. Om de geestelijke ontwikkeling van de mens, die via een groot aantal wedergeboorten verloopt, te stimuleren is er steeds een beïnvloeding uit de hemel (door de beweging aangeduid als Hemelen) geweest. Dat stimuleren gebeurde 2000 jaar geleden door Christus en dat gebeurt nu weer. In Christus’ tijd was de geestelijke groei van de mensen vrijwel tot stilstand gekomen. Door Zijn kruisdood en het aan banden leggen van het kwaad (Satan) werd de mens weer in staat gesteld zich verder geestelijk te ontwikkelen. Die groei is nu ook weer te gering en daarom steken de ‘Hemelen’, aldus de leer van de beweging, ons weer een reddende hand toe door de engelen via Sonja de Vries.

Een ander wezenlijk element in de leer en in de opdracht van de beweging is het verrichten van gezangen. Die zijn echter geen doel op zich zelf.

Volgens de leden van de beweging – die zich vanwege hun verkondigingstaak apostelen noemen – zijn genezingen tekenen, die er onomstotelijk op wijzen ‘dat er iets bijzonders aan de hand is’, dus dat het gaat om een boodschap van hemelse oorsprong.

Gezien de hierboven aangegeven aspecten zou de conclusie kunnen zijn dat het gedachtegoed gesitueerd kan worden in de neognostieke, syncretistische traditie die binnen new age-stromingen, maar ook binnen de theosofie, het neoplatonisme en de antroposofie te onderkennen is (Hanegraaff 1986; Heelas 1997; Van Otterloo 1999; Aupers 2000). De volgelingen zien dat echter anders. Zij zijn er van overtuigd dat de boodschap die via mevrouw De Vries wordt gebracht het zuivere christendom is, zoals verkondigd ten tijde van de eerste apostelen. Hoewel het gedachtegoed een aantal nieuwe en niet traditionele elementen bevat, zien zij die niet als vormen van syncretisme, maar als een belangrijke herontdekking van een vergeten, verborgen en misschien zelfs verzwegen waarheid.⁴

Het aantal leden van de beweging schommelt al jaren rond de 200. Een groot deel van de aanhang komt uit Friesland en – maar minder – Noord-Holland, maar er zijn ook volgelingen uit andere provinciën afkomstig. Meer dan de helft van de apostelen heeft een protestantse achtergrond. Sommigen zijn actief geweest in hun kerkgenootschap, anderen waren meer randleden. Maar ook rooms-katholieken zijn aanwezig (ongeveer een vierde deel) en een klein aantal onkerkelijken.

Aansluiten en ingroeien in de beweging

Het rekruteringsveld

Om de aansluiting bij de beweging *Uit de Bron van Christus* te begrijpen, moeten we allereerst beseffen dat het gaat om een beweging die vooral bekend werd door spraakmakende genezingsverhalen. De meeste apostelen berichtten dat zijzelf een genezing hadden meegemaakt of van anderen – familieleden, vrienden, burens en collega’s – hadden gehoord dat er een genezeres was die verbazingwekkende dingen deed. Een aanzienlijk deel van de patiënten had een lange geschiedenis van contacten met de wereld van de reguliere geneeskunde en met het alternatieve medische circuit.

LGJ: *Waren er ook apostelen die kwamen zonder dat er genezingen mee annex waren, die gewoon kwamen uit interesse?*

M/Y: Ja, maar die hebben dan weer dingen gehoord van anderen. Het was toch weer vaak dat spectaculaire genezende element dat de start vormde.

Hulpvragers, patiënten, sommige van hun familieleden, en verwanten of kennissen die getuige waren van wat zij beschouwden als een wonderbaarlijke genezing, besloten om de opdracht te ondersteunen en zich in te zetten voor het werk van de Stichting.⁵

De vraag waarom een groep van rond de 200 personen besluit om zich aan te sluiten bij de beweging en het overgrote deel van de patiënten (of hun familieleden of kennissen) niet, valt niet gemakkelijk te beantwoorden. Van de patiënten die na een consult weer huns weegs gingen, waren mij de namen en adressen niet bekend vanwege overwegingen van privacy. Alleen de apostelen en slechts enkele patiënten heb ik kunnen interviewen. De apostelen benadrukten dat het persoonlijke contact met leden van de beweging een belangrijke vaak zelfs de beslissende factor was om verder contact te zoeken met de beweging. Behalve dit persoonlijke contact zijn er nog een aantal factoren die het verder contact zoeken van patiënten/hulpvragers hebben beïnvloed. Allereerst moet bedacht worden dat de relatie tussen 'het instrument van de engelen' en de patiënt in bepaalde opzichten niet gezien wordt als sterk verschillend van die tussen een aardse arts en een patiënt. Er wordt een diagnose gesteld en een behandeling (bijvoorbeeld een dieet) aangeraden of er wordt aangekondigd dat de engelen met kosmische energie hun heilzame werk zullen gaan doen. Van hulpvragers wordt niet verondersteld dat zij contact houden met de beweging; na de behandeling gaat ieder weer zijns weegs. M/Y gaf dat als volgt aan:

M/Y: Dat hoeft toch ook niet. Ze hoeven hier ook niet regelmatig te komen. Zij die apostel willen worden daar geldt voor dat ze hier regelmatig over de vloer moeten komen. Die gaan een stap verder. Die zeggen dus: ik wil die Opdracht mee helpen uitdragen. Maar zij die alleen komen voor individuele hulpverlening, daar hoeft het toch niet voor te gelden?

Vervolgens moet in ogenschouw worden genomen dat de beweging zichzelf presenteert als een Christelijke beweging.⁶ De meeste apostelen hebben een niet-orthodoxe of gematigd orthodoxe religieuze achtergrond. Zij hebben zich mogelijk sneller thuis gevoeld in een Christelijke beweging dan potentiële volgelingen met een niet-religieuze achtergrond. De laatsten ontbreekt immers het religieuze interpretatiekader en daarom zullen hun de religieuze taal van de 'instrumenten der engelen' en de christelijk-religieuze cultuur van

de beweging minder vertrouwd zijn. Deze veronderstelling haakt aan bij de religieuze marktheorie die stelt dat het voor een potentiële volgeling gemakkelijker is om aan te sluiten bij een beweging die niet (te) veel verschilt van zijn eigen geloofsopvattingen (De Graaf 2013; zie ook Hak 2006).

De religieuze achtergrond speelt ook een rol bij de manier waarop mensen reageren wanneer een genezing uitblijft of niet op het door hen gewenste niveau plaats vindt. Mensen met een religieuze achtergrond zal de verklaring van de profetes of haar echtgenoot dat er in het universum goddelijke wetten zijn die bepalen of en hoe er genezing mag plaats vinden, meer zeggen en eerder overtuigen dan degenen die het religieuze interpretatiekader missen.

De vierde factor die van belang is geweest bij het verder contact zoeken heeft te maken met opvattingen over het paranormale. Sommige apostelen, veelal met een Calvinistische achtergrond, aarzelden aanvankelijk om aansluiting te zoeken omdat zij er niet zeker van waren uit welke bron de (paranormale) genezing voortkwam. Was het wel een engel?

Resp. (vrouw, 46 jaar)⁷: *Ik vond het eerst heel vreemd. Ik ben opgevoed met de idee dat alles wat paranormaal is onchristelijk is, en dat je daarvoor moet uitkijken omdat het wel het kwade kan zijn.*

Zoals hiervoor al werd aangegeven is de achtergrond van de meeste apostelen religieus (Protestant), maar met relatief vrije opvattingen over geloof en dogma. Voor hen was aansluiting geen al te grote belemmering. Voor mensen met een striktere orthodoxe achtergrond was de drempel te hoog. Waarschijnlijk zullen al weinigen van hen zich voor genezing hebben gemeld, zeker is in ieder geval dat ze geen nader contact hebben gezocht: geen van de apostelen heeft een (strik) orthodox-protestantse achtergrond.⁸ Voor andere apostelen, die geen binding hadden aan een protestantse kerk, was het horen over engelen en paranormale verschijnselen juist een reden om contact met de beweging te zoeken of te intensiveren.

Al de factoren hierboven besproken over de selectie van de apostelen uit het brede rekruteringsveld van patiënten, hun verwanten en bekenden wijzen er op dat een religieuze, niet-orthodoxe achtergrond van belang is (Rambo 1993, 62; Hak 2007; Gooren 2010). Deze factoren echter zijn slechts conditionerend. Uit onderzoek is gebleken dat persoonlijke relaties met leden van de beweging (familie, vrienden, bekenden) een fundamentele rol spelen in het bekeringsproces. Dat geldt ook voor de apostelen, bijna zonder uitzondering gaven zij desgevraagd aan dat zij via persoonlijke contacten met de beweging in aanraking waren gekomen. Familieleden en vrienden – betrouwbare

significante anderen in hun persoonlijke netwerk – die zich al hadden aangesloten, vertelden enthousiaste verhalen over hun ervaringen en verlaagden daarmee de drempel om ook contact te zoeken of te intensiveren.

De eerste contacten met de profetes

De apostelen herinneren zich de eerste ontmoeting met de profetes zeer goed. Velen beschrijven dat als ‘een gevoel van thuiskomen’ of ‘een direct weten: dit is goed’ of, ‘ik had het idee of ik haar (Sonja de Vries, lgj) al jaren kende of eerder had gezien’, waarbij dan vaak gezegd werd dat de boodschap der engelen en de beweging zelf nog niet zeer bekend waren. Sommige volgelingen beschrijven hoezeer zij onder de indruk raakten van Sonja de Vries en haar echtgenoot omdat die tijdens een eerste gesprek veel van hen bleken te weten; intieme details die ze, volgens deze volgelingen, nooit hadden kunnen weten wanneer deze informatie hun niet door entiteiten van gene zijde zou zijn doorgegeven. Anderen geven aan dat zij overtuigd raakten van de waarheid toen een genezing van henzelf of een familielid zich begon af te tekenen. Vaak werd ook gewezen op de grote en bijzondere kennis van mevrouw De Vries over de kosmos, God, Christus en de mens. Zij raakten overtuigd door die eerste contacten dat zij in feite in gesprek waren (via de profetes) met een hemelse boodschapper. Al deze argumenten werden door de apostelen naar voren gebracht om te verklaren waarom zij aansluiting zochten en besloten deel te nemen aan de activiteiten van beweging.⁹

Commitment: apostel zijn

Apostel zijn, zo vertelden de respondenten, betekent betrokken zijn. Het houdt in dat je je voor het werk van de hemelse boodschappers waar en wanneer ook moet inzetten. Intern betekent het dat je deelneemt aan activiteiten als trainingssessies en het verrichten van allerlei taken (verzorgen en onderhouden van huis en tuin, administratieve taken, het uitgeven van het huisorgaan – het *Kontaktblad* –, verzorgen van de webstek, etc.). Het betekent ook socialisatie in de cultuur van de groep, zoals religieuze opvattingen, woordgebruik, gewoonten en gedragsregels.

Naar buiten toe betekent commitment vooral het brengen van de boodschap van de engelen. Dat wordt voornamelijk gedaan tijdens open avonden, die de beweging elk jaar in Friesland organiseert. Het doel van dergelijke bijeenkomsten is niet het maken van bekeerlingen, maar om zo veel mogelijk mensen te informeren over de boodschap der engelen die zij verkondigen door hun instrument Sonja de Vries. Wat apostel zijn inhoudt, wordt in de volgende citaten duidelijk.

Resp. (vrouw 42 jaar): *Apostel zijn, zo begreep ik, dat betekent toch wel iets, dat betekent meer dan: je gaat ergens naar toe (een lezing, lgj) en je luistert ernaar. Nee, het betekent dat je er ook achter staat, achter de boodschap die gebracht wordt. Dat was een hele duidelijke keuze, ik besloot: ja dat wil ik wel, ik sta er duidelijk achter.*

Resp. (vrouw 46 jaar): *Je hebt je werk, je moet zorgen voor je boterham en voor de rest richt je je volledig op de Opdracht (...) je zet je volledig hier voor in.*

In het begin van hun aansluiting bij de beweging waren sommige nieuwe leden zo enthousiast over wat zij meemaakten en wat de profetes hun vertelde dat zij er in de buitenwereld zonder terughouding over spraken. Maar de buitenwereld bleek minder ontvankelijk dan zij gehoopt of verwacht hadden. Bij verwanten, vrienden en anderen en ook in de media werden zij geconfronteerd met onverschilligheid, laattunkendheid en soms vijandigheid. Daardoor wijs geworden werd het lidmaatschap van en informatie over de beweging vooral verteld aan mensen met een echte interesse voor religieuze zaken.

Het intensiveren van relaties binnen de beweging bracht met zich dat de relaties met mensen buiten de beweging verminderden. De apostelen benadrukten tijdens de interviews het belang van de contacten onderling, door hen gezien als zeer waardevol en belonend, zoals uit het volgende citaat duidelijk wordt:

Resp. (man 57 jaar): *Ik had een beperkte vriendenkring. Een hoop van die mensen zie ik ook nog wel regelmatig, maar ik heb hier (bij de beweging, lgj) een vriendenkring die is veel groter. Er lopen hier een kleine 200 mensen rond, van wie ik veel weet en zij weten veel van mij. Ook over je innerlijk, dat geeft een gevoel van vriendschap.*

Het werken voor de beweging en de belonende contacten met de mede-apostelen hebben een aantal apostelen er toe doen besluiten naar Oudehorne of naar een dorp in de omgeving te verhuizen. Het oude netwerk van familie, vrienden en bekenden heeft (deels) plaats moeten maken voor een voor de apostelen belangrijker netwerk: dat van de mede-apostelen en de profetes.

Het tonen van commitment

Apostelen kunnen hun betrokkenheid tot uiting brengen op verschillende manieren, bijvoorbeeld door te participeren in allerlei dagelijkse activiteiten van de beweging. Hoe prijzenswaardig deze inzet ook is, hoe ook gewaardeerd, er zijn andere, meer sprekende, vormen om duidelijk te maken dat 'je

volledig achter de opdracht' staat. Ik laat die hieronder volgen, in zekere zin naar de mate van intensiteit.

– Conformiteit in uiterlijk

Apostelen kleden zich volgens een bepaalde norm. Hoewel er een grote variëteit is wat betreft de kleding tussen de afzonderlijke apostelen, heeft hun uiterlijk wel gemeenschappelijke kenmerken. Zij kleden zich niet zeer opvallend en vooral de vrouwen kiezen voor gedekte kleuren, eenvoudige haardracht en geen make-up. Deze sobere vorm van kleden en haarstijl valt op, en in het tweelingdorp Oude- en Nieuwehorne worden zij gemakkelijk als 'aanhangers van Sonja' herkend.

– Het volgen van voedingsadviezen

De apostels krijgen adviezen van de engelen (via Sonja de Vries) over wat beter wel of niet gegeten of gedronken kan worden. De meeste ervan zijn individueel gericht, maar sommige hebben een algemenere strekking. Dat geldt met name voor koffie en bruin brood, die worden gezien als nadelig voor de gezondheid en kunnen daarom beter worden vermeden. In de buitenwereld kan dit gedrag opgemerkt worden en aanleiding zijn tot vragen en opmerkingen. Het opvolgen van dergelijke adviezen zet de desbetreffende apostel apart en daardoor kan hij zich gedwongen voelen zijn gedrag te moeten verklaren.

– Gedoopt worden door de engelen (via Sonja de Vries)

Sommige apostelen hebben er voor gekozen om, zoals zij dat verwoorden, door de engelen te worden gedoopt. Hoeveel apostelen deze keuze hebben gemaakt, heb ik niet kunnen nagaan. Jonge leden melden het vaker dan oudere. Het wordt gezien als een uitgesproken vorm van commitment.

Resp. (vrouw, 36 jaar): Toen ik 18 was heb ik gezegd: ik wil graag door de engelen gedoopt worden. Dat was een keuze die ik heel bewust maakte. Het is een soort belijdenis die je doet.

Het effect naar buiten toe van de doop is niet groot en waarschijnlijk alleen bekend bij familie en vrienden. Het is behalve van grote betekenis voor de apostel zelf vooral ook een teken van getoond commitment naar de mede-apostelen.

– Het vragen van een nieuwe naam

In de beginjaren van de beweging sprak een aantal volgelingen, na het bezoeken van bijeenkomsten en na lezingen te hebben gevolgd, de wens uit zich te willen inzetten bij het verbreiden van de boodschap. Zij kregen toen de titel apostel en ontvingen daarbij ook een nieuwe voornaam, de apostelnaam. Deze naam was, door de engelen – aldus de apostelen – qua betekenis zo gekozen dat daarmee iets van het karakter van de drager werd weergegeven, en/of van de levensfase (in het licht van de geestelijke ontwikkeling) waarin hij verkeerde, en/of van zijn potenties. Later werd mensen een nieuwe naam gegeven, om dezelfde reden, maar werd die niet meer aangeduid als apostelnaam.

M.Y.: Het verkrijgen van een nieuwe naam heeft te maken met je functioneren. Je hebt je dan zo'n naam waardig getoond. Hij past dan ook precies bij je. Dat zie je ook: degene die een nieuwe naam krijgt, begint te glunderen; hij/zij voelt dat de nieuwe naam hem/haar past.

In veel gevallen werd door de apostelen zelf om een nieuwe naam gevraagd, omdat zij zelf ook meenden dat hun doopnaam niet langer passend was; niet meer aansloot bij de doorgemaakte spirituele ontwikkeling. Met het vragen van een nieuwe naam wordt ook vertrouwen in de engelen uitgedrukt en dankbaarheid voor alles wat de apostelen van hen ontvangen. Zoals een respondent het verwoordde:

Resp. (man, 40 jaar): Maar op een gegeven moment dan denk je bij jezelf: qua informatie en doen en laten krijg je zoveel in de lezingen en ook in de andere gesprekken en ook bij wat je opbouwt, dat je gaat denken: ik wil wel eens een stap doen. Ik wilde laten zien: Okay, hier sta ik, ik wil wel een andere naam. Een soort van vriendschapsgebaar. Vreemd eigenlijk omdat je in wezen iets krijgt, maar aan de andere kant is het ook een stap naar hen (de engelen, lgj) toe. Je laat duidelijk zien dat je vertrouwen hebt, als je een andere naam vraagt. Zo heb ik het beredeneerd, voor mezelf dan.

De nieuwe naam door de engelen gegeven is van hemelse oorsprong, zo werd de apostelen door de profetes duidelijk gemaakt; zij hebben niet alleen een hemelse betekenis die bij de ontvanger past, maar ook de (hemelse) klank van de naam past bij hem. Uit het citaat wordt duidelijk dat het vragen om een nieuwe naam gezien wordt als een vorm van betrokken zijn. Het is voor de apostelen een bewuste stap. Wanneer de nieuwe naam wordt gegeven, wordt daarmee voor de gelovige en voor zijn mede-apostelen duidelijk dat de drager

waardig geacht wordt om hem te dragen en derhalve voldoende spiritueel is gegroeid.

Meestal wordt de nieuwe naam alleen onder mede-apostelen gebruikt. Sommigen gaan verder en gebruiken de naam op het werk, in de familiekring en in de kring van vrienden en bekenden. Vaak wordt wel enige voorzichtigheid betracht en wordt even gewacht op een geschikte gelegenheid om de nieuwe naam te kunnen introduceren.

Resp. (vrouw 40 jaar): *Ik heb mijn naam veranderd toen ik bij een andere werkgever kwam. Toen was het heel gemakkelijk.*

Het gebruik van de naam buiten de beweging – in de familie en de kring van vrienden en collega's – wordt gezien als een bepaalde stap: daarmee wordt duidelijk gemaakt dat de persoon in kwestie achter de opdracht staat en dat ook aan anderen wil laten blijken.

– Het ondergaan van een medische behandeling zonder verdoving

Een sterkere uiting van commitment is de keuze van apostelen om zonder verdoving een medische behandeling te ondergaan. In vele gevallen gaat het dan om het zonder verdoving te laten behandelen van het gebit, maar ook andere medische behandelingen worden genoemd. Als voorbeeld geef ik hier het relaas van één van apostelen. Hij besloot, zonder eerst de – gebruikelijke – toestemming van de engelen te vragen, om een kies te laten behandelen zonder verdoving.

Resp. (man, 50 jaar): *Ik heb iets meegemaakt bij de tandarts. Meestal kon je dan van te voren bellen (naar de engelen, lgj) of je zonder verdoving een kies mocht laten trekken. (...) Voordat ik het wist zei ik: ik hoef geen verdoving. De tandarts schrok er al een beetje van. Hij schoof zijn stoel achteruit en zei: nou ja okay, ik spreek met je af: als het niet gaat, krijg je een verdoving. En hij vroeg: wat moet je er dan voor doen. En ik zei: vertrouwen hebben. Want ik denk ja, ik heb niet kunnen bellen, niet kunnen vragen, want ik zat in Harderwijk in de tandartsstoel. En ik heb helemaal geen pijn gevoeld. Nou, ook dan merk je dat de engelen bij jou zijn. Nou, dat is een ervaring die neemt niemand meer van mij af.*

LGJ: *Wat gaf jou in om het zonder verdoving te laten doen?*

Resp.: *Ik sta er 100% achter. Ik heb vertrouwen, ik vond het eigenlijk een motie van wantrouwen als ik nu zou zeggen: geef mij maar een verdoving.¹⁰*

Van dergelijke belevenissen wordt veelvuldig verslag gedaan in het *Kontaktblad*, maar ook door de inleiders op de open avonden en tijdens de interviews werden deze vormen van commitment tonen veelvuldig gemeld.¹¹ Hiermee willen de apostelen tot uiting brengen en ook aan elkaar duidelijk maken – zie het voorgaande citaat – dat zij echt voor 100% zijn toegewijd, maar er is ook een demonstratieaspect naar buiten toe te onderkennen. Zij willen daarmee aan de buitenwereld (ook de medische wereld) duidelijk maken dat er engelen zijn, wier bestaan, omdat zij zulke wonderen tot stand brengen, niet kan worden ontkend.

Niet elke apostel toont iedere vorm van commitment. Maar velen wel en voor hen is het duidelijk dat de boodschap van de engelen waar is. Apostelen spreken niet van geloof, maar van een zeker weten. Wanneer zich tegensprekende evidentie voordoet, wordt die niet als zodanig gezien of anders geïnterpreteerd. Zo hebben apostelen geleerd, mede door de uitleg van de engelen, dat goddelijke wetten bepalen wanneer een genezing al of niet plaats mag vinden en dat het uitblijven van een genezing een beproeving kan zijn – wat weer kan worden geïnterpreteerd als een liefdevolle uitgestoken hand of als een stimulans om het gedrag te veranderen.¹² Dat wil ook zeggen: ze hebben geleerd wat hen overkomt te zien als onderdeel van het persoonlijke leerproces dat de mens op zijn evolutionaire reis moet meemaken.

Herinterpretatie van tegensprekende evidentie wordt met name duidelijk bij niet uitgekomen voorspellingen. Ik geef daarvan een voorbeeld dat rechtstreeks verband houdt met de visie op het proces van aansluiten bij de beweging. Desgevraagd gaf de profetes te kennen (interview 4 juni 2008) dat de voorspelling, die zij eind 1986 deed, dat zij over ongeveer twaalf jaar zou omkomen door een kogel, niet letterlijk moest worden genomen, maar als een middel om te selecteren moest worden geïnterpreteerd.¹³ Er waren wel meer voorspellingen gedaan door de engelen, die niet waren uitgekomen, maar ook die moesten worden opgevat als een test en een selectie.

S/R: Dat was bedoeld om mensen op afstand te houden. Een mens die bedreigd wordt, is niet je vriend. Dat selecteert: mensen die het aandurven om dan toch met je verder te gaan, die gaan met je mee. Anderen niet. Die vinden het eng. Een dergelijke selectieprocedure is veelvuldig gebruikt, de mensen werden getoetst tot en met.

Het citaat maakt duidelijk dat falende profetieën worden geherinterpreteerd als een selectieproces en ook wordt duidelijk dat het selecteren gezien wordt als staande onder supervisie van engelen. Zij hebben de mensen getest en

uitgekozen. Bij het ingroeien in de cultuur van de beweging kwamen apostelen gaandeweg tot de conclusie dat het niet zo zeer hun eigen werk was maar dat het een proces gold, begeleid door hemelse machten. Ook al werd aanvankelijk gedacht dat het een eigen keuze was, later komt het inzicht, met behulp van de verklaringen van de profetes, dat het een selectieproces was; een selectie van mensen die waardig waren om uitgekozen te worden en om bij te dragen aan de opdracht der engelen. Is hier sprake van een paradox in de zin van het hebben van een vrije keuze en tegelijkertijd het niet hebben ervan? Zo wordt het niet gezien door de apostelen, zij weten dat de kennis van de engelen die van mensen ver te boven gaat. Waar de mens ervaart een vrije wil te hebben, zien engelen dat vanuit hun – hemelse – perspectief anders. Zoals de echtgenoot van de profetes het verwoordde:

M/Y: En dan zie je achteraf dat het door gene zijde wordt geregeld. Achteraf ervaar je dat als bewijs. Zo is relatiefsnel het pand in Oudehorne aangekocht en aangepast (...) Deze ontwikkelingen waren voor de groep ook een leertraject. Je kunt nu wel zien dat het geleid werd.¹⁴

Aan het einde van het bekeringsverhaal komt het besef gekozen te zijn om deel uit te maken van een beweging, die een instrument is binnen een goddelijk plan met de mensheid. De mens, die dit uitgangspunt accepteert, hoeft niet alle onderdelen van Gods plan te begrijpen – als een mens dat al zou kunnen – om toch er van overtuigd te zijn dat het perfect in elkaar steekt. Als dit standpunt wordt aanvaard, wordt tegensprekende evidentie – mede ook door creatieve interpretatie ervan – gemakkelijk geneutraliseerd.¹⁵ Dit immuniseren van de leer, gevoegd bij de sterke betrokkenheid, de als zeer waardevol geachte onderlinge contacten en de niet altijd positieve benadering door de buitenwereld, zou tot de veronderstelling kunnen leiden dat desaffiliatie niet of nauwelijks voorkomt. Hoewel niet in grote getale zijn er niettemin apostelen, onder wie zelfs leden van het Stichtingsbestuur, die afscheid hebben genomen van de beweging.

Afscheid nemen

Er zijn drie categorieën te onderscheiden bij de apostelen die de beweging hebben verlaten. Sommigen werden door de profetes (soms tijdelijk) weggezonden, vooral omdat zij zich niet conform de regels van de engelen gedroegen; dan kan het gaan om zaken als blowen, of overmatig gebruik van alcohol,

maar ook om het weigeren bepaalde maatschappelijke verantwoordelijkheden op zich te nemen. Anderen hebben eigener beweging afscheid genomen omdat zij te weinig tijd hadden voor alle te verrichten taken en vanwege (druk van) concurrerende netwerken. Een dergelijk afscheid ging veelal niet met een conflict gepaard. Bij de derde categorie was dat wel het geval. De oorzaak daarvan was meestal dat sommige volgelingen terechtwijzigingen van de kant van de profetes niet konden accepteren. De door mij ondervraagde ex-leden spraken vaak van een ‘confronterende’ benadering en meldden dat ‘je dan echt aangepakt’ werd.

Resp. (56 jaar, vrouw): Als je zaken in twijfel trok, werd de vloer met je aangeveegd. Dan werd je heel klein gemaakt. (...) Ik was – net als anderen – op mijn hoede. Iedereen is bang om ten overstaan van de hele groep te worden vernederd, daar siddert, althans dat denk ik, iedereen voor.

Ook de apostelen gebruiken de woorden ‘heftig’ en ‘confronterend’ voor de wijze waarop engelen (via hun instrument Sonja de Vries) mensen op hun gedrag aanspreken, maar voegen daar aan toe dat het bedoeld is om de desbetreffende personen inzicht te geven in hun tekortkomingen ‘en daar moet je wel tegen kunnen’. Zoals een apostel aangaf: als de engelen mensen kritisch aanspreken, is dat niet om hen te kwetsen, wel om ze te raken en tot reactie en tot nadenken te dwingen. Als voorbeeld daarvan kan gelden wat een van de apostelen mij vertelde over een familielid die de beweging vaarwel zei.

Resp. (man, 39 jaar): (...) op een gegeven moment kon hij zich niet meer zo vinden in de manier waarop dingen gebracht werden, waarop hij aangesproken werd. Hij vond dat confronterend en niet terecht en hij ging zich daar tegen verzetten. (...) De Engelen die al veel verder zijn in de evolutie en werken in de naam van God, vertellen natuurlijk veel over je gedrag en de achtergronden ervan. Het is dan ook de bedoeling dat je hierover nadenkt en er wat mee doet. Maar hij voelde zich hierdoor te veel aangesproken.

LGJ: Dat confronterende is voor meer mensen een probleem, heb ik gemerkt.

Resp.: Ja, maar het is maar net hoe je daar mee omgaat. Als je ervan uitgaat dat de dingen die gezegd worden ook waar zijn en met een goede bedoeling worden gezegd, wat kan er dan nog gebeuren? Dan heb je niks te verliezen. (...) Sommige mensen worden op een bepaalde manier aangepakt, anderen hebben dat helemaal niet nodig, die zijn gemakkelijker te bereiken.

Een dergelijke vorm van terechtwijzen was voor sommige leden niet te verdragen en leidde tot verbittering en dan ook tot een breuk. Hoe kon het gebeuren dat zij, die zo lang en steeds loyaal tijd, geld, energie in de beweging hadden geïnvesteerd, zo onverdiend hard werden aangesproken? Daarbij moet bedacht worden dat zij vaak ook een nieuwe naam hadden gekregen, dus daarmee de erkenning een bepaald geestelijk niveau te hebben bereikt en dat zij mogelijk ook overtuigd waren uitverkoren te zijn. Voor hen was dit sterk aangesproken worden een pijnlijke belevenis. Als voorbeeld daarvan geef ik weer wat de vrouw van een bestuurslid van de Stichting ervoer. Het echtpaar was enige jaren geleden naar Oudehorne verhuisd. Zij kon de wijze waarop zij op haar gedrag werd aangesproken niet verdragen.

Resp. (man, 60 jaar): Ze was eigenlijk nooit aangesproken op haar gedrag en een paar keer gebeurde dat. Dat kon ze niet accepteren. Het zal haar nu niet meevallen, immers ze woont hier in Friesland en haar enige kennissen zijn leden van de groep.¹⁶

Voor sommige ex-leden was een dergelijke ervaring de reden om zich aan te sluiten bij of te sympathiseren met een kleine groep van sektebestrijders, die vanaf 1990 tien jaar lang de beweging *Uit de Bron van Christus* heeft bestreden door te wijzen op allerlei misstanden. In deze groep werd het aansluiten bij de beweging verklaard door de hersenspoeltheorie. Dan werd gewezen op manipulatieve technieken door de leiders der beweging. Door goddelijke interventie of door eigen kracht weer bij zinnen gekomen kon men weer uit de beweging losbreken. In deze anti-cult groep is dus ook een soort standaardmodel te onderkennen waarmee de bekering werd verklaard: de bekering is niet een eigen vrije keuze maar door manipulatie (hersenspoelen) tot stand gebracht. Daarbij werd wel het beeld gebruikt van een vis die in de fuik zwemt. Door dit model te accepteren kon ook bij hen een einde komen aan het herschrijven van het bekerings- en desaffiliatieverhaal. Dus niet alleen bij de apostelen, maar ook bij hun tegenstanders – dat wil zeggen zij, die de hersenspoeltheorie accepteerden – is er sprake van acceptatie van een standaardverhaal. De anti-cult groep bestaat niet meer, maar het ligt voor de hand dat de ex-leden ervan blijven vasthouden aan de hersenspoeltheorie, een verklaring immers die vaak door de media naar voren wordt gebracht en ook bij het grote publiek gangbaar is (Van Wijk e.a. 2013). De categorie die vertrok zonder conflict zal een ander verhaal vertellen, maar veel is daarover niet bekend. Voor zover ik heb kunnen nagaan, zien zij hun verblijf bij de beweging als een stadium binnen hun zoektocht naar waarheid. Voor de apostelen die zijn gebleven is

se raconter une histoire, ten minste voor een essentieel deel, en vaak al meer dan twee decennia, geworden tot *répéter sa histoire* (Billette 1976).

Conclusie en discussie

In het voorgaande werd duidelijk gemaakt dat uit de ruime groep van patiënten en hun verwanten maar een klein deel zich aansloot bij de beweging *Uit de Bron van Christus*. Verschillende factoren (compatibiliteit tussen de religieuze cultuur van de potentiële bekeerling en die van de beweging, de rol van significante anderen die al deel uitmaakten van de beweging) hebben het besluit om contact te zoeken met de beweging en/of te intensiveren beïnvloed (Rambo 1993; Hak & Jansma 2010; Gooren 2010).

De respondenten/apostelen zien hun ingroeien in de beweging als een fundamentele verandering in hun leven, wat blijkt uit het kiezen van een nieuwe naam en uit andere vormen van (het tonen van) commitment. Het blijkt ook uit hun interpretatie van het leven vòòr het zich aansluiten bij de beweging. De engelen, zo benadrukken zij, hebben hun inzicht verschaft in de schepping, de evolutie en de betekenis van het christendom, en in hun eigen functioneren en dat van de medemensen, zodat zij nu hun capaciteiten beter kunnen inzetten. Waar het gaat om religie stellen zij dat zij nu zekerheid hebben gekregen. Het is niet meer een kwestie van geloof, maar van zeker weten.

Ingroeien in de cultuur van de beweging betekent niet alleen het zich eigen maken van de geloofsopvattingen, normen en waarden en taalgebruik, het betekent, zoals gezegd, ook sterk betrokken zijn. Dat wordt tot uiting gebracht door te participeren in trainingssessies en door allerlei taken op zich te nemen. Al deze activiteiten nemen veel (vrije) tijd, wat met zich brengt dat de sociale contacten met de buitenwereld afnemen. Er zijn evenwel vele manieren om aan de buitenwereld en (daarmee) ook aan de mede-apostelen te tonen dat ‘je volledig achter de opdracht staat’, (zoals het voldoen aan kleding- en hygiënevoorschriften, het zich laten dopen, het vragen om en dragen van een nieuwe naam, het zonder verdoving ondergaan van een medische ingreep). Alle apostelen geven aan dat het besluit om zich aan te sluiten, hun eigen vrije keuze is geweest. Tegelijkertijd wordt de verklaring aanvaard dat het zich aansluiten en erbij blijven een selectieproces is geweest dat onder begeleiding staat van hemelse machten.

Het aantal mensen dat afscheid heeft genomen is gering. Dit hangt samen met de onderlinge verbondenheid en door het geloof dat engelen kennis bezitten die de menselijke verre te boven gaat. Tegensprekende evidentie wordt daarom niet als zodanig gezien of wordt geherinterpreteerd. Zij die gebleven zijn, weten zich geselecteerd. Zij zien ook geen noodzaak hun bekeringsverhaal, althans niet fundamenteel, te herschrijven, het uitgekozen zijn blijft het kernelement. In zeker opzicht geldt die conclusie ook een klein aantal ex-leden die de hersenspoeltheorie hebben geaccepteerd. Er is voor hen ook geen reden om aan deze 'theorie' te twijfelen, zij wordt door het algemene publiek aanvaard en steeds ook door de media bevestigd.

De vraag die ten slotte nog dient te worden gesteld, is die naar de generaliseerbaarheid van de conclusie ten aanzien van het niet meer wijzigen van het verhaal van de bekeerlingen. Er wordt uitgegaan van een bekeringsverhaal dat min of meer een standaard is geworden voor de nieuwkomer. Bedacht moet worden dat in de eerste jaren van een religieuze beweging de leer, rituelen, de gedragsregels en de positie van de leiding nog vorm moeten krijgen. Er is dan meer variatie, meer onduidelijkheid en ook een grotere mogelijkheid tot onderhandeling over deze thema's. Na een proces van institutionalisering krijgen organisatie en leer duidelijker contouren, wat inhoudt dat de bijdrage van een bekeerling kleiner wordt en bekeren vooral aansluiten wordt bij bestaande arrangementen. Een min of meer vastgelegd bekeringsmodel zal dan ook eerst bij een bepaalde mate van institutionalisering voorkomen. Een nieuw lid accepteert dit standaardmodel en dan zal ook het herschrijven van zijn bekeringsverhaal minder noodzakelijk worden. Van belang is ook de positie van de leiding. In vele gevallen gaat het om een leider, een profeet, van wie geloofd wordt dat hij (zij) exclusieve toegang heeft tot een bovenna-tuurlijke kennisbron, verborgen voor gewone stervelingen. Hij/zij kan daarvoor spreken met onbetwistbaar gezag, ook over hoe het bekeringsproces gezien moet worden. Wanneer aan die twee voorwaarden wordt voldaan zal het standaardbekeringsmodel worden geaccepteerd door de volgelingen. Dan zal er geen noodzaak gevoeld worden om het bekeringsverhaal, althans niet op fundamentele punten, te herzien. Herschrijven betekent voor de volgeling, ondergeschikte aanpassingen daargelaten, dan vooral herhaling van wat in de beweging gezien wordt als de essentie van een bekering.

Noten

- 1 Voor de inhoud van de tweede, derde en vierde paragraaf is gebruik gemaakt van eerdere publicaties (Jansma 2006; 2010; 2013).
- 2 Ze wordt nu Lhyza genoemd, een erenaam die zij van de engelen heeft ontvangen, die daarmee hun waardering tot uitdrukking hebben willen brengen voor de wijze waarop zij haar opdracht vervult, zo deelde haar echtgenoot mij op 12 mei 1999 mee. Tot 2006 werd de naam Lhyza alleen in de beweging zelf gebruikt, maar sindsdien presenteert zij zichzelf ook zo naar de buitenwereld. Ik houd aan de oude naam vast, omdat mijn onderzoek werd afgesloten in 2005.
- 3 Marcus de Vries is begin 2008 gestorven. Hij werd, zo gaf hij tijdens de gesprekken die ik met hem voerde aan, in gevoel beïnvloed door de engel Yoravyanus.
- 4 In mijn beschrijving van de beweging spreek ik over *engelen* of *hemelse gezanten* of *boodschappers* die afkomstig zijn uit de sferen van het Licht (met die term en met hoofdletter geschreven worden in de beweging de – zeven – hemelen aangeduid), die door een *profetes* spreken of over *instrumenten van engelen* en duid de leden ervan wel aan met de term *apostel*. Zo noemen zij zichzelf ook en met het overnemen van deze term en van de andere termen heb ik willen aansluiten bij het taalgebruik van de beweging zelf. Daaruit mag echter niet worden geconcludeerd dat ik geloof in de bovennatuurlijke oorsprong van de boodschap van de profetes (of haar echtgenoot) of in een bovennatuurlijke oorzaak van een genezing, maar ook niet dat ik deze mogelijkheid op voorhand uitsluit. Als wetenschapsbeoefenaar houd ik alle mogelijkheden open, zoals ik in gesprekken met de profetes (en haar echtgenoot) ook steeds naar voren heb gebracht. Als onderzoeker neem ik een methodologisch agnostisch standpunt in. Ik houd afstand waar nodig, maar respecteer tegelijkertijd hun religieuze opvattingen (zie Rambo 1993, 11).
- 5 Een andere categorie die hier niet wordt besproken is de tweede generatie. Onder de (vroeg) volgelingen waren echtparen met jonge kinderen. Dezen zijn in de beweging opgegroeid. Sommigen van hen zijn ook apostelen geworden. Wij laten deze categorie buiten beschouwing omdat het bij deze (kleine) groep niet om bekering gaat.
- 6 Om een genezing te ontvangen hoef je geen gelovige te zijn; een eerlijke respectvolle houding is voldoende. Zie het volgende citaat.
M.Y: Je hoeft niet gelovig te worden, nee hoor! (...) ... je hoeft niet te geloven in het hierna-maals, of het christelijk geloof aan te hangen, dat hoeft allemaal niet. Maar je moet wel positief-kritisch zijn en je mag ook zeer kritisch zijn, maar je moet wel positief blijven.
LGJ: Het gaat dus om een, zeg maar, waarachtige houding ten opzichte van het instrument?
M/Y: Ja, daar gaat om.
- 7 De aangegeven leeftijd is de leeftijd die de respondenten had in 2005, toen het verzamelen van data werd afgesloten.

- 8 Deze constatering geldt de situatie tot 2005, toen ik mijn materiaalverzameling afsloot. Er is echter weinig aanleiding om aan te nemen dat onder hen die daarna zich hebben aangesloten wel mensen met een orthodox-protestantse achtergrond aan te treffen zijn. Het betreft hier dan kerkgenootschappen als Gereformeerd Vrijgemaakt, Christelijk Gereformeerd etc.
- 9 Ons materiaal met betrekking tot de eerste contacten met de beweging tonen opnieuw de beperkte waarde van de veronderstelling van Lofland en anderen aan dat er zich een persoonlijke crisis in het leven van een potentiële bekeerling moet hebben voorgedaan als noodzakelijke voorwaarde voor aansluiting (Lofland & Stark 1965). Kijkend naar de apostelen: sommigen hadden een lange geschiedenis van ziekte of van hulpvragen. Voor hen was er dus niet sprake van een plotselinge crisis. Bij andere apostelen, familie of kennissen van patiënten, is er geen reden om van een plotselinge persoonlijke crisis te spreken. Zij waren onder de indruk geraakt van wat zij hoorden over wonderbare genezingen en nieuwsgierig naar de achtergrond ervan.
- 10 Groepsinterview 13 april 2005.
- 11 Zie bijvoorbeeld *Kontaktblad* 1989, jrg. 4, nr. 1, p. 37-39 en *Kontaktblad* 1998, jrg. 12, nr. 4, p. 8 waar apostelen over hun ervaringen met kaakoperaties zonder verdoving vertellen. Zie ook *Kontaktblad* 2001, jrg. 15, nr. 3, p. 46, waar een apostel verhaalt over haar polsoperatie. Ook zij vroeg aan de arts om zonder verdoving te worden geholpen; als argumentatie gaf zij daarbij aan: 'De Engelen doen zoveel voor mij en dit is wat ik terug kan doen. Om jullie te laten zien dat er inderdaad Engelen zijn.'
- 12 Zie bijvoorbeeld *Kontaktblad* 2003, jrg. 17, nr. 3, p. 38-41. Dat wil niet zeggen dat respondenten het altijd even gemakkelijk vonden om dergelijke zaken te aanvaarden. Zo vertelde een respondent (vrouw, 62 jaar) dat zij heel boos was geworden toen een jongeman, die aan taaislijmziekte leed, wel genezen werd van die kwaal, maar een half jaar daarna toch stierf aan kanker en hoe de engelen zijn ziektegeschiedenis hebben geduid.
- Resp. *Ja, toen had ik iets van: ja, verdorie nou lappen ze hem hier op en dan gaat het toch mis. Maar toen zei Yoravyanus: je moet het anders bekijken, want die engelen houden zo veel van hem dat zij hem geholpen hebben en daardoor kon hij zo rustig sterven.*
- 13 Tijdens het interview van 12 mei 1999 ging M/Y in op het mogelijk gewelddadig einde van mevrouw De Vries: 'Hij (Jezus de Christus, lgj) is vermoord, dat gebeurt vele apostelen; het is dan ook helemaal niet uitgesloten dat het de apostel Sonja de Vries zal overkomen'. In het *Kontaktblad* 2005, jrg. 19, nr. 2, p. 13 is zijn uitspraak genuanceerder. M/Y geeft daar aan dat Christus zoveel weerstand ondervond, dat hij het met de dood moest bekopen. Ook Sonja ontmoet veel weerstandsgevoelens, maar '... natuurlijk zal niemand haar om het leven willen brengen, daar hoeven we niet langer over te praten...'

- 14 Aan de vrijheid van keuze door de mens werd in verschillende gesprekken met M/Y aandacht besteed. Hij wees dan op het perspectief. 'Maar vanuit jouw positie bekeken zou je kunnen zeggen: ik geloof er geen barst van, want ik heb mijn eigen vrije wil en dat is ook zo. Maar vanuit de positie van de Allerhoogste bekeken, zeg je nee, het ligt allemaal vast' (maandlezing 30 januari 1998). Ook tijdens het interview van 10 april 2002 werd een soortgelijke uitspraak gedaan. Tegenover mijn opmerking dat het verloop van de geschiedenis door menselijke beslissingen en daden werd bepaald, stelde M/Y: 'Er ligt heel erg veel vast, maar het hangt er van af vanuit welk niveau je het bekijkt. Bekijk je het vanuit het niveau van de mens dan heb je gelijk, maar bekijk je het uit het niveau van God, bij wijs van spreken, dan ligt er heel erg veel vast, om niet te zeggen alles. Die weet precies...die kent precies jouw karakter, die weet precies onder welke omstandigheden jij wat zult gaan doen. Dat weet Hij ook van al die anderen.'
- 15 zie ook Introvigne (2013).
- 16 Als navrante bijkomstigheid meldde deze respondent nog dat, hoewel zijn vrouw niet meer bij de beweging is aangesloten, sommige opgeschoten jongens haar nog wel met 'Sonja' naroepten. Deze respondent heeft inmiddels ook de beweging vaarwel gezegd.

Literatuur

- Allievi, St. (1999),
Pour une sociologie des conversions: lorsque des Européennes deviennent musulmans, in: *Social Compass*, 46, 283-300.
- Aupers, S. (2000),
De New Age beweging: over de teloorgang van een utopie, in: Jansma, L.G. & D. H. Hak (red.), *Maar nog is het einde niet*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 149-161.
- De Hemelse inzettingen, Sonja en de Apostelen* (1991),
Oudehorne: Stichting uit de Bron van Christus.
- De Mens en zijn ontplooiing* (2000),
Oudehorne: Stichting uit de Bron van Christus.
- Beckford, J.A. (1978),
Accounting for conversion, in: *British Journal of Sociology*, 29, 249-262.
- Billette, A. (1976),
Se raconter une histoire...Pour une analyse révisée de la conversion, in: *Social Compass*, 23, 47-56.
- Gooren, Henri (2010),
Religious Conversion and Disaffiliation. Tracing Patterns of Change in Faith Practices, New York: Palgrave MacMillan.

Graaf, Nan Dirk de, (2013),

Oorzaken en enkele gevolgen van ontkerkelijking. Theoretische reflecties en empirische uitkomsten, in: Grotenhuis, Manfred, Paul Vermeer, Joris Kregting & Lammert Gosse Jansma (red.), *Onkerlijking, nou en...? Oorzaken en gevolgen van secularisatie in Nederland*, Delft: Eburon, 9-26.

Hak, D.H. (2006),

Conversion as a process of rational choice. An evaluation of the Stark-Finke-model on (re-) affiliation, in: Bremmer J.N., W.J. van Bekkum & A.L. Molendijk (eds), *Paradigms, Poetics and Politics of Conversion* (Groningen Studies in Cultural Change, 19), Leuven: Peeters, 13-24.

Hak, D.H. (2007),

Stark and Finke or Durkheim on Conversion and (Re-)Affiliation: An Outline of a Structural Functionalist Rebuttal to Stark and Finke, in: *Social Compass*, 54, 295-313.

Hak, D.H. & L. G. Jansma (2010)

Het einde der tijden en het Efraïm Genootschap, in: *Religie & Samenleving*, 5/1, 21-54.

Hanegraaff, W.J. (1996),

New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the Mirror of Secular Thought, Leiden etc: Brill.

Heelas, P. (1997),

The New Age Movement, Oxford: Blackwell Publishers.

Introvigne, M.(2013).

When History Fails: Mormon Origins and Historical Revisionism, in: Barker, E. *Revisionism and Diversification in New Religious Movements*, Franham: Ashgate, 187-200.

Jansma, L.G. (2006),

Conversion to a Prophetic Healing Movement, in: Bremmer, J.N. e.a. (eds), *Paradigms, Poetics and Political Conversion*, Leuven, etc., Peeters, 165-181.

Jansma, L.G. (2010),

Engelen in Oudehorne. Een nieuwe profetische beweging in het lokaal postmoderne, Delft: Eburon.

Jansma, L.G. (2012),

Engelen en mensen. Onderzoek naar de nieuwe religieuze beweging 'Uit de Bron van Christus', in: Jansma, Lammert Gosse, Durk Hak & Martijn de Koning, *Ervaren en ervaren worden. Opstellen over langdurig wetenschappelijk veldonderzoek*, Delft: Eburon, 49-70

Jansma, L.G & C.H.A. Verhaar (1989),

Twa religieuze bewegings yn Harns, in: Huizinga, J.J. e.a. (eds), *Harlingen. Bijdragen tot de geschiedenis van de laatste twee eeuwen*, Ljouwert, Fryske Akademy, 195-231.

- Lofland, J.A. (1966).
Doomsday Cult. A Study of Conversion, Proselytization, and Maintenance of Faith, Englewood Cliffs: (N.J.), Prentice Hall.
- Lofland, J.A. (1977),
 Becoming a World-Saver Revisited, in: *American Behavioral Scientist*, 20, 805-818.
- Lofland, J & R. Stark (1965).
 Becoming a World-Saver: A Theory of Conversion to a Deviant Perspective, in: *American Sociological Review*, 30, 862-875.
- Otterloo, A.H. van, (1999),
 Selfspirituality in the Body: New Age Centres in The Netherlands since the 1960s, in: *Social Compass*, 46, 191-202.
- Rambo. L.R. (1993),
Understanding religious conversion, New Haven and London: Yale University Press.
- Snow, D.A. & R. Machalek (1984),
 The sociology of conversion, in: *American Review of Sociology*, 10, 167-190.
- Snow, D.A. & C.L. Philips (1980),
 The Lofland-Stark Conversion Model: A critical Reassessment, in: *Social Problems*, 27, 430-447.
- Staples, C.L. & A.L. Mauss (1987),
 Conversion or Commitment? A Reassessment of the Snow and Machalek Approach to the Study of Conversion, in: *Journal for the Scientific Study of Religion*, 28, 133-147.
- Wijk, A, van e.a. (2013),
Het warme bad en de koude douche. Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg, Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Warburg, Margit (2008),
 Theorising onversion: Can we use Conversion accounts as Sources to Actual Past Processes?, in: Barker, Eileen, *The Centrality of Religion in Social Life: Essays in Honour of James A. Beckford*, Aldershot: Ashgate, 31-143.
- Wohlrab-Sahr, M., V. Krech & H. Knoblauch (1998),
 Religiöse Bekehrung in soziologischer Perspektive. Themen, Schwerpunkte und Fragestellungen der gegenwärtigen religions-soziologischen Konversionsforschung, in: Knoblauch, H, e.a. (Hrsg.) *Religiöse Konversion. Systematische und fallorientierte Studien in soziologischer Perspektive*, Konstanz: UVK Universitätsverlag, 7-43.